

Wstęp

Starość, senior, osoba starsza – to coraz częściej pojawiające się hasła w licznych opracowaniach naukowych. Można mówić o znaczym wzroście zainteresowania naukowców tą problematyką. To coraz częściej pojawiająca się kwestia w kontekście problemów jakie niesie ze sobą ten okres życia człowieka. Współczesne społeczeństwa w świetle najnowszych danych demograficznych starzeją się stosunkowo szybko. W szeregu krajów odsetek osób starszych w populacji znacząco wzrasta. Proces ten obserwujemy także bardzo wyraźnie w naszym kraju. Problem ten ma wymiar interdyscyplinarny, stąd zainteresowanie tą tematyką pojawia się nie tylko w demografii czy gerontologii, ale także socjologii, pedagogice, psychologii czy medycynie oraz szeregu innych dyscyplin naukowych. Z drugiej strony starość, jak żaden inny okres życia człowieka, jest tym, w którym stosunkowo najpełniej przejawia się mądrość życiowa, doświadczenie, zrozumienie drugiego człowieka. To całe bogactwo doznań, z jakim seniorzy wchodzi i konstytuują nasze życie. Dlatego problemy starzejącego się społeczeństwa można rozważać na wielu płaszczyznach. Tą najważniejszą jest zdrowie, a co za tym idzie wydłużający się czas życia człowieka. W wielu prognozach w najbliższych kilkunastu latach liczba osób starszych w naszym społeczeństwie znacznie się zwiększy. Prognozy Głównego Urzędu Statystycznego mówią o ponad dwustuprocentowym wzroście w latach trzydziestych XXI wieku osób w wieku ponad stu lat. Wzrosnąć ma także odsetek osób w innych przedziałach wiekowych pomiędzy 60 a 100 rokiem życia. Na taki obraz starzejącego się społeczeństwa

złożyło się wiele czynników. Jednym z najważniejszych jest coraz lepsza kondycja zdrowotna społeczeństw, w tym także społeczeństwa polskiego. Na wzrost odsetka liczby osób starszych w społeczeństwach ma fakt zmniejszenia się rodności z uwagi na planowanie dzietności, aktywność zawodową kobiet, przy jednoczesnej redukcji liczby zgonów związanej z rozwojem systemów opieki zdrowotnej, poprawą jakości usług medycznych, zdobyciami techniki, czy wreszcie szeroko rozumianą poprawą jakości życia. Autorzy raportu „Po co seniorom kultura”¹ zwracają uwagę na pięć podstawowych aspektów związanych ze starzeniem się społeczeństwa. Po pierwsze znaczenia nabiera wymiar ekonomiczny związany ze zwiększającym się obciążeniem ludności w wieku produkcyjnym, spowodowanym obowiązkiem utrzymania ludności w wieku poprodukcyjnym oraz zmianami w systemie emerytalnym, które mają te negatywne tendencje zahamować. Po drugie zmienia się tendencja w zakresie ochrony zdrowia. Po trzecie autorzy zauważają, że istotnym skutkiem nieuniknionego procesu starzenia się będą zmiany relacji międzypokoleniowych w społeczeństwie i rodzinie. Po czwarte obszarem zmian znaczącym dla tego procesu będzie sfera rodziny. Ostatni aspekt, na który należy zwrócić uwagę, to zmiany polegające na przekształceniu zwyczajów codziennego życia i funkcjonowania. Zmiany te niosą ze sobą dalekosiężne wyzwania związane z zapewnieniem właściwych warunków dla funkcjonowania osób starszych w społeczeństwie a także wyznaczają kierunki działań, jakie już dziś warto podejmować, aby w przyszłości móc radzić sobie z problemami, jakie niesie ze sobą starość.

W szeregu opracowań tematyka osób starszych pojawia się w różnych kontekstach. Także w tym opracowaniu poruszono szereg kwestii dotyczących problemów tej części społeczeństwa. Autorzy opracowań poruszają specyfikę pracy socjalnej i opieki nad osobami starszymi, rozwiązań instytucjonalnych oraz problemów z jakim spotykają się osoby starsze w swoim życiu.

Równie poważnym zagadnieniem mającym odzwierciedlenie w naszej publikacji jest problematyka rodziny. Rodziny przeżywającej współcześnie znaczny regres w kontekście pojawiających się w jej funkcjonowaniu problemów społecznych, politycznych gospodarczych czy wreszcie związanych z rolami, funkcjami

¹ *Po co seniorom kultura? Badania kulturalnych aktywności osób starszych*. Raport przygotowany przez zespół badawczy w składzie: dr Piotr Landsberg, dr Marcin Poprawski, dr Przemysław Kieliszewski, Michał MękarSKI, Alicja Gojlik Joanna Kuchta, Magdalena Brodniewicz pod kierunkiem naukowym: prof. UAM dr hab. Jacka Sójki, Poznań 2012, http://www.academia.edu/2494034/Po_co_seniorom_kultura_Badania_kulturalnych_aktywnosci_osob_starszych_Raport [dostęp z dnia 14.06.2013].

i zadaniami jakie powinna realizować w stosunku do swoich członków i szeroko rozumianego społeczeństwa.

Rodzina – grupa społeczna, w której każdy rozpoczyna swoją przygodę z życiem, oaza bezpieczeństwa, miłości, spokoju. Środowisko dające oparcie i tworzące możliwości pełnego rozwoju każdemu z jej członków, kształtujące w człowieku osobowość, przekazujące wartości, szczepiące wzorce zachowań oraz budujące moralny kręgosłup.

Wszyscy zauważamy, że współczesna rodzina przechodzi proces transformacji, podobnie jak inne instytucje naszego świata. Wraz z ewolucją świata zmienia się rodzina. Zmienia się jej model, charakter, wartości. Prowadzone przez socjologów i pedagogów badania wskazują na to, że młodzi ludzie coraz częściej odchodzą od idei małżeństwa i rodziny rozumianej w sposób tradycyjny, swoje plany rodzinne odkładają w czasie. To co szczególnie trudne w dzisiejszych czasach, a co znacząco wpływa na kondycję rodziny, to tempo życia, brak czasu dla bliskich, kłopoty finansowe, uzależnienia, przemoc i wiele innych czynników, które w konsekwencji prowadzą do rozpadu rodziny. Rodzina nie jest już bezpieczną przystanią dla swoich członków. W sposób szczególny odczuwają to najmłodszy członkowie rodziny czyli dzieci. Dysfunkcjonalność przejawiająca się w różnych sposobach funkcjonowania rodziny, uwarunkowana szeregiem negatywnych czynników prowadzi do niebezpiecznych następstw dla dzieci. Najpoważniejszym problemem jest sieroctwo społeczne związane z brakiem opieki ze strony najbliższych i koniecznością jej przejmowania przez wyspecjalizowane jednostki opieki zastępczej o rodzinnym lub instytucjonalnym charakterze. Dlatego ten aspekt dominuje w tym opracowaniu. Autorzy podejmują problematykę opieki zastępczej a także uwarunkowań związanych z koniecznością jej stosowania. Ważnym aspektem jest ukazanie sposobów przeciwdziałania jednemu z najpoważniejszych problemów rodziny – zjawiska przemocy – i znaczeniu działań z zakresu pracy socjalnej w kontekście przewycięzania jego negatywnych skutków.

Marek Banach, Adam Szwedzik